

ההגות התורה

יו"ל ע"י חברת הוגי תורה - ישבר באהליך דקהל חסידי מנובוקא בעלזא
בנשיאות ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א • ע"ש ולע"נ הגה"ח רבי ישכר דוב ענגלענדער זצ"ל

גליון תרט"ו פר' ויצא תשפ"ד
מסכת זבחים צ"ט - קא:

עשולחן גבוה

אמרי קודש מב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך
והשיבותיך אל הארמה הזאת כי לא אעזבך עד
אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (כה, יט).

ואי במדרש (ב"ר ס"ט, י) על הכל השיבו ועל
הלחם לא השיבו וכו', א"ר אסי אף על הפרנסה
השיבו שנאמר כי לא אעזבך והמבקש פרנסה
קרוי נעזב כמ"ש כי לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו
מבקש לחם (תהלים לו, טה). ואמר כ"ק דודי (מרן
מהר"א ז"ע) ז"ל בשם כ"ק זקני (מרן מהרי"ד ז"ע) ז"ל
הכוונה בזה כמו שהזכר אתמול שבאר"י ניוונים
ע"י השי"ת בעצמו משא"כ בחול"ל מגיע ההשפעה
ע"י שרים, ויעקב אע"ה ביקש מהשי"ת שלא
יעזבנו גם בחול"ל, שגם בהיותו בחול"ל יהיה ניוון
ע"י השי"ת בעצמו, שע"י שהאדם מקדש עצמו
ועוסק בתורה יוכל לזכות גם בחול"ל שהשי"ת
יתנהג עמו כבאר"י ויהיה ניוון מהקב"ה בעצמו,
וע"כ אמרו רבנן שעל הפרנסה לא השיבו, כיון
שזהו ענין של בחירה ולא שייך הבטחה ע"ז כי
אם יבחר בטוב ויעסוק בתורה יזכה לזה, ורב אסי
אמר אף על הפרנסה השיבו שהבטיחו השי"ת
כי לא אעזבך וגו' שיזכה גם בחול"ל להשפעת
השי"ת עליו.

ואפ"ל בעוד אופן בהקדם דברי כ"ק א"ז (מרן
מהר"ש ז"ע) ז"ל עה"פ טוב תתי אותה לך מתתי
אותה לאיש אחר (כס, יט), שצריך להבין האם היה
הסכמתו של לכן לתתה ליעקב מחמת טובתו של
יעקב, וב"ק א"ז ז"ל עפ"ד המדרש (ז, י)
בפר' בראשית מנשה בחסיד אחד שהיה נשוי
לחסידיה אחת ולא העמידו בנים וכו' עמדו וגרשו
זה את זה והלך הוא ונשא רשעה אחת ועשתה
אותו רשע, והלכה היא ונשאת לרשע אחד ועשתה
אותו צדיק, הוי שהכל מן האשה. והנה לכן הרשע
ידע בנפשו שבנותיו צדקניות הן, וברשעתו כי
רבה לא רצה שינשאו לאנשים רשעים מבני עירם
שלא רצה שיעשו אותם לצדיקים, וע"כ אמר טוב
תתי אותה לך, שאתה ממילא צדיק, מתתי אותה
לאיש אחר שאינה צדיק ותעשה אותו צדיק, ולכן
הוטב בעיניו שינשאו ליעקב אע"ה כדי שלא
יתוספו עוד צדיקים, ע"כ.

והנה לכאורה יש להבין דעיקר מטרת נסיעתו
של יעקב היתה כדי לישא אשה כמו שאמרו לו
יצחק ורבקה (כה, א), וקח לך משם אשה, ולא מצינו
שיבקש יעקב כלל על זיווגו שיצליח, וי"ל שזה
רמזו בבקשתו על הלחם ועל הפרנסה, באמרו
ונתן לי לחם לאכול, וכמ"ש כי אם הלחם אשר
הוא אוכל (ל"ט, י), והיינו כיון שידע יעקב שהכל
הוא מהאשה, ע"כ פחד מאוד לבא לבית לכן
הרשע ליקח משם אשה, וע"ז השיבו השי"ת כי

לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי
לך, וכמ"ד במדרש פלוגת רבנן ורב אסי דרבנן
אמרי על הפרנסה לא השיבו, היינו שלא הבטיח
לו שתהיה לו אשה כשרה כזו שתשמרנו בצדקתו,
כיון שזה דבר התלוי בבחירת האדם להיות צדיק,
וע"י שהאדם בוחר בטוב ללכת בדרכי השי"ת
בשלימות, אז הרי ברצות ה' דרכי איש וגו' (משלי
ז, ט) כולם משלימים אתו להיות נשאר בצדקתו,
ורב אסי אמר שגם על הפרנסה השיבו מדרכי
כי לא אעזבך, והיינו שהבטיחו השי"ת שגם בבית
לכן הרשע יזכה למצוא אשה צדקנית להיות לו
לעזר שיהיה נשמר תמיד בצדקתו, [ולא ניטל
ממנו הבחירה ע"ז כי אפילו אחרי שכבר זכה
האדם לאשה צדקנית עדיין הדבר תלוי בבחירתו.

ס"ג שב"ק פרשת ויצא ז' כסלו תשס"ה
וי"ל בעוד אופן בכוננת המדרש והנה ראיתי
בשם הרה"ק ר' משה לייב מסאסוב ז"ע, עה"פ
וישכם לכן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך
אתהם וילך וישב לכן למקומו ואח"כ כתוב
ויעקב הלך לדרכו וגו' (לב, א-ב), דצלה"ב הלשון
דאצל לכן כתוב ששב למקומו ואצל יעקב שהלך
לדרכו, ופי' הכוונה בזה דמדת יעקב הוא אמת,
אלא כשהיה ביחד עם לכן שהוא רמאי היה צריך
להתנהג עמו באופן של רמאות, כמ"ש ועם עקש
תתפתל (תהלים יח, טז), ולזה לא הכתוב לומר
שמכיון ששב לכן למקומו, אז ויעקב הלך לדרכו,
שהיה יעקב יכול לילך ולחזור לדרכו מדת האמת,
כמ"ש תתן אמת ליעקב (מכילתא, ט, ע"כ).

ועפ"ז אפ"ל כאן, להבין מה שביקש יעקב
ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, וגם להבין
לשון הפסוק מה שביקש ושמרני בדרך הזה
אשר אנכי הולך, אבל הקב"ה הבטיחו ושמרתיו
בכל אשר תלך, דהנה יעקב אע"ה ביקש ונתן לי
לחם לאכול ובגד ללבוש, בכשרות שלא יצטרך
לעסוק בפרנסתו בדרך משא ומתן עם לכן ע"י
רמאות, וזה אפ"ל בכוננת הפסוק שביקש יעקב
ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך שיתן לו
הקב"ה פרנסתו בדרך אשר אנכי הולך כסדר
היינו בדרך אמת, אבל הקב"ה הבטיחו ושמרתיו
בכל אשר תלך דהיינו בכל אופן אפ"י אם יצטרך
לילך עם לכן בדרך רמאות, וזה אפשר ג"כ לפרש
מ"ד במדרש חד אמר על הפרנסה לא השיבו,
היינו מה שביקש ונתן לי לחם לאכול במו"מ
של אמת, שביקש יעקב שלא יצטרך להיות ניוון
בדרך מו"מ של רמאות עם לכן, ומ"ד שכן השיבו
על הפרנסה, היינו שלא דייק כן בלשון הפסוק
בבקשתו של יעקב, והכל בד"ר.

לל שב"ק פרשת ויצא י' כסלו תשס"ב

ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי
אמרה כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני אישי.

ופירש"י ותקרא שמו ראובן, רבותינו פירשו,
אמרה ראו מה בין בני לכן חמי שמכר הבכורה
ליעקב וזה וכו'. וראיתי לכ"ק א"ז (מרן מהר"ש)
ז"ע שעמד בזה, דמה ראו חכמינו ז"ל להוסיף
בביאור השם ראובן הא מפורש בפסוק כי ראה
ה' בעיניי וכ"ק א"ז אמר פי' ע"ז באריכות.
ואפ"ל בעוד אופן עפ"ד המגיד הק' מקאונץ
ז"ע בספר עבודת ישראל, ע"ד המדר' (ב"ר ע,
ט) שיעקב אמר ללאה רמייתא בת רמאה, לא
בלילא הוה קרינא רחל ואת ענית (שהיה לו תרעומות
עליה על שענתה היא כשקרא "רחל") אמרה ליה לא כך
הוה צוח לך אביך, עשיו, ואת ענית ליה. שהוא
גם עשה בדרך זה כשקרא לו אביו, וענה אנכי
עשיו בכוריק. ופי' המגיד הק' מקאונץ הכוונה
במה שענתה לאה, דהנה רש"י ז"ל פי' במה ענה
יעקב ליצחק, אנכי עשיו בכוריק, אנכי הוא אנכי
[היינו יעקב], אבל עשיו הוא בכוריק. אבל אפשר
לומר הכוונה שכיון שקנה יעקב הבכורה נכלל
ביעקב חלק עשיו, וע"ז אמר באמת אנכי עשיו
בכוריק, על חלק עשיו שבו, עכ"ד. והנה עה"פ
ועיני לאה רכות מביא רש"י שבכתה לאה, שהיו
אומרים הגדולה לגדול והקטנה לקטן, שהיתה
מתחילה מיועדת לעשיו, וזאת היתה טענתה של
לאה ליעקב שבאמת היא מיועדת לו, שבאמת יש
בו חלק עשיו, והיינו לא כן צוח לך אביך עשיו
ואת ענית ליה, שיש בן חלק עשיו, וא"כ מצד
חלק זה של עשיו אני באמת מיועדת לך, עכ"ד.

ובזה יל"פ הכוונה כאן דהטעם המבואר
בפסוק, והמובא ברש"י בשם חז"ל חד הוא,
דיעקב היה בתרעומות על לאה שרימתה אותו
וזה שאמרה כי ראה ה' בעיני שנצחה את יעקב
בתשובתה, שנכלל בו חלק עשיו, וזהו מה שאמר
רש"י רבותינו פירשו אמרה ראי מה בין בני
לכן חמי, שכן חמי שמכר הבכורה ליעקב ובהו
נכלל חלק עשיו ביעקב על כן ראויה אני ליעקב
ומעתה יאהבני אישי, והיינו הך.

סעודה ב' שב"ק ויצא תשס"א לפ"ק

סדר הלימוד לשבוע הבעל"ט	מסכת זבחים עמוד ליום	שו"ע הרב או"ח סימן קכג - קכד
יום	דף	סעיף
א	קב.	ז
ב	קב:	ח
ג	קג.	א
ד	קג:	ב
ה	קד.	ג
ע"ש / ושב"ק	חזרה	חזרה

עשולחן גבוה

דיבורים קדושים מרבוה"ק מבעלזא זי"ע

ב"ק מרן מהר"י זי"ע

והנה ה' נצב עליו ויאמר. במדרש (פר' סט, א) ר' יוסי בן זמרא פתח צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים, רבנן אמרי כשם שנפשי לך צמאה כך רמ"ח אברים שבי צמאים לך. וקשה מה חדשו רבנן על דברי ר"י.

ופי' רבינו הקדוש מרן מהר"י זצוקלה"ה זי"ע דהנה כשבא מחשבת מצוה על לב האדם הוא בוער כאש לעשות רצון אביו שבשמים, אמנם אח"כ כשבא לגמור המצוה בפועל הנה נכבה גודל ההבערה אשר היה בו מתחילה, הטעם הוא שהמחשבה הוא מצד הנשמה הקדושה, אבל כשמגיע לכלי המעשה שהם מגושמים ע"כ נכבה אח"כ ההתלהבות שהיה בו מתחילה, והעצה לזה שישלים האדם המעשה כמו שהיה במחשבתו, הוא כשיקום בבוקר יקבל עליו עול מלכות שמים שלימה וימליך עליו את הבוב"ה על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וממילא יהיה ביכולתו לגמור גם המעשה כמו שהיה במחשבתו כיון שלא יהיה שום מניעה מצד הרמ"ח אברים שבו.

וזה פי' הפס' (תהלים סג, ב) קלי אתה אשחרך, היינו אם אדם ממליך עליו את הבוב"ה בשחרית אז כמו שנפשי צמאה לך כן כמה לך בשרי, דהיינו הרמ"ח אברים ושס"ה גידים. וממילא יובן המדרש הנ"ל כשקם יעקב ממשכבו והיה ה' נצב עליו דהיינו שתיקף ומיד היה ממליך עליו את הבוב"ה כנ"ל ע"כ לא הי' לו שום מניעות אפי' מהרמ"ח אברים ושס"ה גידין שלו.

ובזה יובן מה דסמכו רז"ל ברכת אלקי נשמה לברכת אשר יצר, דהיינו שמונה והולך בברכת אשר יצר את האברים שבו וממליך עליהם את הבוב"ה ואח"כ מסיים ומפליא לעשות, ואח"כ אלקי נשמה, דלכאורה קשה הלא כח הדיבורו הוא מהנשמה, וא"כ מי הוא שאומר אלקי נשמה שנתת בי, ולא יתכן שהנשמה בעצמה תאמר נשמה שנתת בי, אבל לפי האמור שפיר יובן כיון שממליך ע"ע הבוב"ה על כל אבריו וגידיו עד שמקדשם בקדושת הנשמה שיהי' להם ג"כ כח לדבר כמו הנשמה, זה שאנו מסיימין ומפליא לעשות היינו ע"י שממשיך עליו הקדושה על כל אבריו וגידיו עי"ז מעלה אותם בקדושת נשמה שהוא באמת פלא, עד שאח"כ יוכלו האברים שבו לומר אלקי נשמה.

וזה שפירשי' ז"ל שם בתהלים על כמה לך בשרי. לשון תאוה ואין לו דמיון, דקשה הלא בכמה מקומות שלא מצא רש"י דמיון איזה תיבה כתוב בזה"ל: ואין לו דמיון במקרא. וכאן כתב רש"י סתם לשון תאוה ואין לו דמיון, אבל לפי האמור יובן שפיר דהיינו שע"י שמקדש את הרמ"ח אברים ושס"ה גידים יש להם ג"כ השתוקקות ותאוה לעבודת הבוב"ה, ע"כ פירשי' ז"ל סתם לשון תאוה ואין לו דמיון, כלומר שהתאוה הזאת דהיינו לעבודת הבוב"ה אין לו דמיון. ודפח"ה.

ב"ק מרן מהר"י זי"ע

ויאמר אכן יש ה' במקום הזה וגו', ויאמר וגו', אין וגו'. כאשר ראה יעקב את כל המראות הנפלאות בחלום, התחיל להתחרט על אשר לא ישן עד עתה, [וכפ"י רש"י וישכב במקום ההוא אבל י"ד שנים אשר היה בבית שם ועבר לא שכב אלא עסק בתורה]. אבל מיד נתעורר ואמר אין המחשבה זו נכונה כי העולם הזה עיקרו ללמוד תורה ולקיים המצוות, ולא להתענג משכר המצוות, דהעונג מזוי השכינה הוא השכר של המצוה ומקום העונג הזה הוא בעוה"ב.

ב"ק מרן מהר"י זי"ע

וזה שער השמים. פרשי' ז"ל ומדרשו שביהמ"ק של מעלה מכוון נגד ביהמ"ק של מטה, וכן בפרשת משפטים (כג, ט) בפ' הנה אנוכי שולח מלאכי וגו', כ"י רש"י ז"ל, כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם כי לא אעלה בקרבך אשר הכינותי, ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו זה אחד מן המקורות שאומרים אשר ביהמ"ק של מעלה מכוון נגד ביהמ"ק של מטה, ע"כ. ובפר' בשלח (טו, י) עה"פ מכוון לשבתך פרשי' שמקדש של מטה מכוון נגד כסא שלמעלה, אשר פעלת, וצ"ב שינוי הלשון וכאן, במשפטים אמר שביהמ"ק של מעלה מכוון נגד ביהמ"ק של מטה, ובפר' בשלח אמר ביהמ"ק של מטה מכוון נגד ביהמ"ק של מעלה.

ונרל"פ שאצל יעקב אע"ה עדיין לא היה ביהמ"ק אלא שבמקום תפילת צדיקים ובמקום תורתם השרה הקב"ה שכינתו, ולכן כביכול הוצרך להעתיק ביהמ"ק של מעלה כנגד מקום אשר היה ביהמ"ק של הצדיק למטה, וכן בפר' משפטים שמדבר מזמן אשר בני"י יחטאו ויגלו אמר שבכ"מ שיתפללו יהא ביהמ"ק של מעלה מכוון נגדו, אבל בפר' בשלח דאיירי בביהמ"ק הקבוע של ישראל שמקומו הוא כנגד אותו מקום אשר קבוע וקיים ביהמ"ק של מעלה, אמר ביהמ"ק של מטה מכוון נגד ביהמ"ק של מעלה.

עשולחן עלונים

פנינים יקרים על פרשת השבוע

ויפגע במקום. ויפגע הוא לשון תפלה שהתפלל לפני הקב"ה שבכל מקום שיהיה שלא יהיה לבו חלוק על המקום ובכל מקום יהיה לבו שוה עם המקום, וזה ידוע שהקב"ה נקרא מקום כמו שאומרים בשם הרה"ק ר"ש קארלינער זצוק"ל, ע"מ דא' במדרש וכן פירשי' על ואהבת את ה'א בכל לבבך, פירוש שלא יהיה לבך חלוק על המקום, ואמר הפי' על המדרש אשר בכל מקום שהוא יעבוד את השי"ת כי יש בני אדם כשהם באיזה מקום ואינם עובדים להשי"ת אומרים שהמקום גורם כי אם היה באיזה מקום אחר בוודאי היה עובד להשי"ת, ע"ז אמר המדרש שחלילה לומר כן, לזה אמר שלא יהיה לבך חלוק על המקום כי לא המקום גורם ח"ו איזה מניעה לעבודתו ית', כי כיון שהכל מאיתו ית' ורצון השי"ת הוא שיהיה האדם כעת במקום הזה מסתמא גלוי לפניו ית' שזה המקום לא יגרום שום מניעה ח"ו לעבודתו יתברך, רק המניעה הוא מצד האדם, ועל זה התפלל יע"א שבכל מקום שיהי' לא יהי' לבו חלוק על המקום שהוא שם.

בית אהרן

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. י"ל עד"ז דהנה ידוע שצריך האיש המשכיל לבקש עצות ותחבולות לעשות מלמה עם היצירה והיינו שאם מבקש היצירה להשפילו ולומר לו שאינו ראוי לקדש עצמו מצד חומרו העב, אזי יאחז כנגדו במדת ההתפארות שמצד נשמתו שהיא חלק אלקי ממעל הוא ראוי לכך, ואם היצירה מגיס רוחו באמרו שכבר הוא קדוש וטהור אזי ישפיל א"ע מצד שפלות חומריותו, הכלל שזהו דבר שאין לו סוף וכל הנהגת האדם כל ימי חלודו צריך להיות באופן זה, ואז טוב לו בזה ובבא וזהו סולם מוצב ארצה, פי' כשהיצר הרע רוצה להשפילו מצד חומרו העב שזהו בחי' סולם מוצב ארצה אזי יאחז כנגדו במדת ההתפארות שמצד נשמתו שזהו בחי' ראשו מגיע השמימה ואם היצירה מגיס רוחו ראשו מגיע השמימה אזי יאחז כנגדו במדת השפלות בחי' סולם מוצב ארצה וד"ל.

אהבת שלום

אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. אילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה כן פירשי', יש להבין דרש"י פי' וישכב, במקום ההוא שכב וי"ד שנה לא שכב אלא עסק בתורה, וק' אמאי לא עסק גם עתה בתורה, וי"ל עפ"י מ"ש רמב"ן פ' תולדות דיצחק סבר דמשו"ה אין שם שמים שגור בפי עשו מפני שהולך ביער החיות והמקומות אינם נקיים ע"כ לא הרגיל עצמו להיות ש"ש שגור בפיו, והנ"נ יעקב ה' ירא מפני חיות לכן עשה מרוב מאבני המקום, ובאמת ביום שראה מה שלפניו התפלל שם תפלת ערבית, אך בלילה אולי יודמנו חיות ושרצים שאינו ראוי לעסוק בתורה במקום שאינו נקי, ע"כ שכב במקום ההוא אך כשחלם לו חלום נבואה ידע כי לא ירעו וישחיתו בהר קדשי ולא יעבור שם חיות, לכן אילו ידעתי לא ישנתי אלא הייתי עוסק בתורה כמו בי"ד שנה שבבית עבר.

חתם סופר

מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים זה שער השמים. קשה דבשלמא אם היה אדם אחר עומד לנגדו והיה אומר שאין זה בית אלקים רק בית אחר כמו אכסניא וכדומה, שייך לומר לו בלשון זה אין זה כמו שאתה אומר כי אם בית אלקים הוא, אבל כיון ששום אדם לא עמד לנגדו להכחישו מהו הלשון אין זה כי אם בית אלקים, והיו לו לומר דאי זהו בית אלקים. ויש לפרש על פי הגמרא (שבת לא) מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, ופי' רש"י ז"ל (במס' יומא דע"ב ע"ב) דהתורה הוא בית שער ליראה, והנה ידוע שיעקב היה נטמן בבית עבר י"ד שנה ועסק בתורה קודם שהלך לחרן, והנה כל הי"ד שנה לא הרגיש עדיין יראה כזו שהרגיש כאן בהר המוריה מקום בית המקדש, על כן אמר כך, מכח שאני רואה מה נורא המקום הזה אני גוזר ואומר אין זה' כי אם בית אלקים, זהו עיקר ביתי ודירתתי כמו ביתי בית תפלה (ישעי' נ), וזה' פירוש תלמודי שיש בידי מבית עבר, הוא שער השמים לבד שאינו אלא תרעא לדרתא.

בעל שם טוב

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים וגו' פירוש כי בצאתו מארץ ישראל לחו"ל נתיירא שמא חלילה יפגום במדותיו כי בהיותו בארץ ישראל היה איש ת"ם במדותיו כי ארץ ישראל קדוש הוא והמקום מסייעו לעבודת הבורא למי שרוצה באמת לעבדו בלב שלם קדושת המקום בוודאי מסייע לו, אבל חו"ל שהוא מקום מדור הקליפות אינו כל כך בנקל לעבוד הבורא ב"ה, וע"כ נתיירא יעקב בצאתו לחו"ל שלא יפגום ח"ו במדותיו הקדושים, ע"ז וידר נדר ועשה לעצמו סייגים וגדרים וקדש עצמו במותר לו וה' היה בעזרו לתקן את מדותיו.

בת עין

אעבדך שבע שנים וגו'. ברש"י וכן במדרש הם ימים אחדים שאמרה לו אמו וישבת עמו ימים אחדים ותדע שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו כימים אחדים, וצריכין להבין מדוע קרא לשבע שנים ימים אחדים, ויש לפרש על פי דברי המדרש אמרה שבת לפני הקב"ה לכל הימים נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג כי כל הימים הם זוגות א"ב ג"ד ה"ו חו"ך יום ז' שבת קודש, אמר הקב"ה ישראל יהי' בן זוגך. והנה מצא לפי זה הרי שבת מן הימים שהם אחדים בלי זוג ועל כן נקרא שבת אחדים, והנה מצאנו ימים היו שנה - ימים תהי' גאולתו אם כן לפי זה בשבע שנים נמצאים כל כך שבתות כמו ימים בשנה אחת, ואמרה לו אמו שישב אצל לבן ימים אחדים היינו שנה של אחדים רצה לומר שבתות, והוא שבע שנים והשתא שפיר אמרו חכמינו ז"ל על הא דאמר יעקב ואעבדך שבע שנים דהן המה הימים אחדים שאמרה לו אמו.

הרה"ק מבלובץ זי"ע

לאסוקי שעעתתא

פניני הלכה ועיון על העמודים הנלמדים

הרב אשר ליברמאן שליט"א • ירושלים

מצוה להיטמא לקרובים אם נוהגת בישראלים, והמסתתף

משמעות סוגייתנו שיש מצוה בישראל להיטמא

שינוי בסוגייתנו (טז) סתירה בדבר חיובו של אונן בהקרת הפסח, בדמשנה בפסחים איתא דטובל ואוכל את פסחו לערב, ואילו בברייטא אחרת שנינו שאין להקריב את הפסח כשהוא אונן משום שלא יוכל לאכול את הפסח בערב. ומתוך אביי החילוק הוא בין מת קודם חצות למת אחר חצות דבמת קרובו קודם חצות נתחייב להיטמאות לקרובו קודם שחל עליו חיוב הקרת הפסח, ואילו במת לאחר חצות שחל עליו חובת עשיית הפסח תחילה אין לו להיטמא אלא להקריב את הפסח.

ונשמע מדברי הגמ' דאם חל המצוה להיטמא לקרובים קודם חצות ה"ו פוטרו מעשיית הפסח, ולא חילקה הגמ' בין כהנים לישראלים, ומבואר מזה דגם בישראל יש מצוה להיטמא לקרוביו.

דברי הרמב"ם דטומאת קרובים מכלל ניהוגי אבילות

והנה מקור החיוב להיטמא לקרובים איתא בכהנים, וכדשינוי בברייטא בסוגייתנו (ק), "לה יטמא - מצוה, לא רצה מטמאין אותו בעל כרחו, ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה ליטמא ונמנו אחיו הכהנים וטימאוהו בעל כרחו".

ואמנם אם מצוה זו נוהגת גם בישראלים נראה פלוגתת הראשונים בדבר.

כי הנה הרמב"ם בספר המצוות (עשה לו) כתב: נצטוו הכהנים שיטמאו לקרובים הנזכרים בתורה, כי בעבור שמנעם הכתוב מלהטמא למת לכבודם והתיר להם להטמא לקרובים, שמת יחשבו שהרשות בידם ואם רצו להטמא יטמאו להם ואם לא רצו לא יטמאו, גזר עליהם גזרה וחייב עליהם חיוב, והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו, לה יטמא, כלומר לאחוזו.

וזה בעצמו הוא מצות אבל, כלומר, כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו, כלומר ששה מתי מצוה, ולחזק חיוב זה באר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא על כל פנים כשאר ישראל כדי שלא יתלש דין האבלות.

ומשמעות דברי הרמב"ם נראה לכאורה דבכלל המצוה לכהן להיטמא לקרובים יש ללמוד בק"ו לחייב כל איש ישראל בחיוב זה, ומה שכתבה תורה חיוב זה בכהנים דווקא הוא משום שאת הכהן יש לנו לצוות יותר בחיוב זה כיון שעלול הוא יותר להפקיע עצמו ממנה, מחמת היותו נשמר תמיד מטומאת מת לרוב מעלתו, ויש לחוש שמה ע"י ימנע מלהיטמא גם לקרוביו.

יתר על כן, הלא מבואר מדברי הרמב"ם דעיקר מצוה אבילות למדנו ממה שחייבה תורה את הכהן להטמא לששת קרוביו, ומבואר אפוא מדברי הרמב"ם דהמצוה להטמא לקרובים הוא מכלל דיני אבילות.

ובמנין המצוה שבראש ספר המדע כתב הרמב"ם שיש בדיני אבילות מצוה עשה אחת זו:

להתאבל על הקרובים, ואפילו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים, ולפיכך כללתי הלכות אלו בספר זה שהם מעין קבורה ביום מיתה שהיא מצוה עשה.

ושם מבואר לנו מדברי הרמב"ם כי המצוה הזאת להיטמא לקרובים היא מכלל דיני אבילות.

(ואמנם הכ"מ פ"ב מהל' אבל ה"ו תמה בזה על הרמב"ם דמנין לו שהמצוה להיטמא לקרוביו הוא מכלל מצוות אבילות, והלא חיוב קבורה הוא חיוב בפני עצמו, אך ע"פ מדברי הרמב"ם מבואר דחובת הקבורה היא מכלל דיני אבילות),

וכיון שכל איש ישראל חייב לנהוג אבילות ממילא נכלל בזה החיוב להטמא לקרוביו.

דברי הרמב"ם

דמציצה זו אין נוהגת בנשים

אך הרמב"ם ממשיך שם בספר המצוות וכותב: והחייב בזה שנתחייב בה להטמא לקרוביו אין הנשים חייבות בה, כי מי שהוזהר מהטמא לזולת הקרובים הוא נצטווה שיטמא לקרובים, אבל הכהנות שלא הוזהרו מטומאת מת כמו שיתבאר במקומו, כן לא צוו להטמא, אבל תנהגנה אבלות וברשותן להטמא, ודע זה.

ומתוך דברי הרמב"ם מבואר דרק מי שמוזהר להטמא ללמת הוא מוזהר להיטמא לקרוביו, וא"כ ה"ה לזכרים ישראלים ג"כ אין לחייבם להיטמא לקרוביהם, שהרי אינם מוזהרים מליטמא למת.

וכ"כ גם בידו החזקה פ"ב מהל' אבל ה"ו:

כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמהן ויתאבל עליהן, שנאמר כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגו', לה יטמא, מצוה עשה שאם לא רצה להטמא מטמאין אותו על כרחו, במה דברים אמורים בזכרים שהוזהרו על הטומאה אבל הכהנות הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה כן אינן מצוות להתטמא לקרובים אלא אם רצו מתטמאות ואם לאו לא מטמאות:

והנה הראב"ד שם השיג על דברי הרמב"ם והוכיח דגם נשים מצוות ללהיטמא לבעליהן, ולפי דבריו פשיטא דכל איש ישראל מצוה להיטמא לקרוביו, אמנם בדברי הרמב"ם לא הוברר לנו שיטתו כל הצורך, שהרי דבריו סותרים המה וא"ו, דמתחילת דבריו מבואר דמצוה טומאת קרובים הוא מצד ניהוגי אבילות וא"כ כ"ש בזכרים ישראלים שמצויהם ג"כ בדיני אבילות ואין בה שום מניעה מלהיטמאות לקרוביהם שיתחייבו להיטמא לקרובים, ואילו ממשקנת דבריו בהלכה זו מבואר דמי שאינו מוזהר מלהיטמא למתים אינו מצוה במצוה זו ללהיטמא לקרובים.

בירור כוונת הרמב"ם

והנה השאגת אריה (ס"ט, ו) וחדשות ס"ה, ט, וכו"ה בספרו טורי אבן ר"ה ט: ד"ה חייב אדם) נקט בפשיטות דשיטת הרמב"ם הוא דבישראל אין שום מצוה להיטמא לקרובים, ומכאן זה הערים הרבה קושיות על שיטת הרמב"ם מכמה וכמה מקומות בש"ס (ומכללם בסוגייתנו) דרואים בעליל שגם בישראלים איכא מצוה להיטמא לקרובים, ולפי"ז צ"ע בדברי

הרמב"ם מיניה וביה, דמתחילת דבריו נראה שגם ישראלים בכלל מצוה זו שהיא מכלל ניהוגי אבילות הנהוגות בודאי גם בישראלים.

אולם הברוך טעם בהגהותיו לטורי אבן ר"ה דף ט: כתב דודאי אין הרמב"ם חולק שיש מצוה בישראלים להתעסק בקבורת קרוביהם וכפי המבואר ברמב"ם שהוא מכלל ניהוגי אבילות, שהרי הרמב"ם בעצמו מונה מצות קבורה במצוה רלא וכתב שם דאחד האנשים ואחד הנשים מוזהרים במצוה זו, ופשיטא א"כ דהקרובים ראשונים במצוה זו וקודמים לאחרים, (כמבואר ברמב"ן בסה"מ שורש א אות א), אלא דכלפי מצוה זו די שישתדל שייקבר אביו או שאר קרוביו גם על ידי אחרים וא"צ להיטמא אליו בידים, והחידוש שיש בכהנים הוא שציוותה התורה להם להיטמאות בידים ממש ואין די בכך שיקברו קרוביהם ע"י אחרים.

ולפי"ז מבוארים על נכון כל דברי הרמב"ם, דמה שכתב הרמב"ם בתחילת דבריו שהטומאה לקרובים הוא מכלל ניהוגי אבילות, אין הכוונה להיטמאות להם בפועל ממש, אלא להתעסק ולדאוג לקבורתם, אלא דבכל אישי ישראל כאשר מחוייבים להתעסק בקבורת קרוביהם אין מקום לחוש שימנעו מכך מחשש שיטמאו עצמם כיון דאין שום מניעה מלהיטמא למתים, אבל בכהנים שעלולים להמנע מליטמאות מחמת רגילותם מלהמנע מליטמא למתים, ועי"ז יתבטלו לגמרי מלהתעסק בקבורת קרוביהם לכן חייבה אותם התורה להיטמאות בידים ועי"ז יצאנו מכלל החשש שימנעו מלהתעסק בהם.

ויצויין שכעין דברי הברוך טעם בביאור שיטת הרמב"ם כתב האמרי נועם בתשובה (ס"ט) בביאור שיטת רש"י (כתובות פ"ג) ותוס' (סוטה ג), דבכהן יש מצוה להיטמאות אפילו כשיש מתעסקים אחרים, אבל בישראל אע"פ שהוא קודם למצות קבורה, אם יש מתעסקים אחרים אינו מחוייב להיטמאות.

בירור דברי הרשב"א בענין, והמסתתף לענין כהן חזקה אם אפשר להתירו להיטמאות לאביו מבח ממנ"פ

עלה בדינינו פלוגתת הרמב"ם וראב"ד, דלדעת הרמב"ם רק כהן מצווה להיטמאות בפועל לקרוביו, ובישראל כשיש מתעסקים אחרים אינו מחוייב להיטמאות אלא לדאוג על ענין הקבורה ודי בכך שכיוקבר ע"י אחרים, ולהראב"ד איכא מצוה גם בישראל להיטמאות בפועל ממש לקרובים.

והנה האחרונים מציינים לדברי הרשב"א בתשובה (ת"א ס"ו) שסובר ג"כ כהרמב"ם דבישראלים אין חיוב להיטמאות לקרובים, ובשביל דבר שנתחדש בה נעתיק דברי הרשב"א, הנה הרשב"א נשאל שם ע"י הר"י הצרפתי, בביאור דברי התו"כ שדורש מה שכתוב בפרשת אמור שיטמא הכהן, לאביו ולאמו, ומקשה התו"כ שיאמר לאמו ונלמוד אביו בק"ו, (דקדושת כהונה של אביו אלימא שאינה מתחללת ושל אמו יכולה להתחלל), ומתוך דאילו נאמר לאמו הייתי אומר דנטמא רק לאמו שהיא זמרה, אבל לאביו שאינו זמרה אלא חזקה (דלעולם אין ידוע על בן שהוא בנו של אביו על מבח חזקה, עי"ש ברשב"א) לא יטמא ולכן כתב לאביו דאע"פ שהוא חזקה ואינו ידוע נטמא.

ותמה שם הר"י הצרפתי, (והואה"ח הק' בריש פרשת אמור האריך בקושיא זו) מה צריך קרא לומר דנטמא לאביו אע"פ שאין ידוע בבירור שהוא אביו, והלא ממ"נ, אם אינו אביו הלא הוא עצמו אינו כהן אלא מרובא דעלמא, וא"כ שוב יהיה מתיר לו ליטמא, המשיך בעמוד ח' ג

יום שמועה כיום קבורה (ק"ע"ב) הנהגתו של ב"ק מרן זי"ע לאחר שמועה רחוקה

שינוי בסוגיין שיום שמועה כיום קבורה למצות שבעה ושלשים, ופירש"י יום שמועה ששמע שמת לו מת, ובשמועה קרובה שתוך ל' עסקינן, מיום שמועה מתחיל למנות ז' לרחיצה ולנעילת הסנדל ול' לגיחון, עכ"ל. והנה מבואר מדברי רש"י שזהו דווקא לשמועה קרובה שתוך ל' עסקינן, אבל שמועה רחוקה שלאחר ל' בזה לא מירי.

ואכן פסק הרמב"ם (פ"ז מהל' אבלות, הלכה לא): מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, אם בתוך שלשים יום הגיעה השמועה, אפילו ביום שלשים עצמו, הרי זו שמועה קרובה, וחייב לנהוג שבעת ימי אבלות מיום שהגיעה השמועה, וקורע, ומונה שלשים לאיסור התספורת עם שאר הדברים, כללו של דבר יום שמועה הקרובה כיום הקבורה, אבל אם הגיעה לו השמועה אחר שלשים יום, הרי זו שמועה רחוקה, ואינה נוהגת אלא יום אחד בלבד, ואינו קורע, וכאילו יום השמועה הוא יום שביעי יום שלשים, ומקצת היום ככולו, עכ"ל הרמב"ם.

במהלך ימי מלחמת העולם השנייה, כאשר כ"ק מרן זי"ע היה נתון בגולה אחר גולה, הגיעה אליו באחד הימים שמועה רחוקה אודות הסתלקותו של אחיו הגה"ק רבי שלום מאפטא זצ"ל הי"ד, אחר ששלח לשאול את דעת הגה"צ רבי יונתן שטייף זצ"ל רב"ד פּעסט, נהג אבלות למקצת זמן, ומקצת היום ככולו כמו שפסק הרמב"ם, לפנינו השתלשלות הדברים, כפי שנדפסו בספר ההצלה (שם נדפסו לפי סדר תאריכי הדברים, ומשך לא נקבצו במקום אחד, ואילו כעת נקבץ כל פרטי והשתלשלות הדברים כאחד מתחילה ועד סוף), כפי שאירע בימים ההם בשנת תש"ה, ממש 'בזמן הזה' בימים הסמוכים לימי החנוכה:

במשך שבוע פרשת וירא, בעיצומו של חודש מרחשוון, הופיעו שני אנשים ובקשתם בפייהם להיכנס אל הקודש פנימה, כשנכנסו סיפרו לפי תומם, אודות הגה"ק רבי שלום מאפטא זצ"ל - אחיו של כ"ק מרן זי"ע, שניסה להבריח את הגבול לאונגארין ולצאת מאפילה לאורה, אולם לא עלתה בידו. הוא לא התייאש והמתין בתוך היער העבות סמוך לגבול, וחיכה לשעת הכושר, הוא אף שלח על ידי אנשים נכרים מכתבי זעקה והצלה ליהודי העיירה מונקאטש הסמוכה, בבקשה ובזעקה שיבואו להצילו.

כאשר אך נודע על כך החסיד ר' דוד לייב יאקאבאוויטש ז"ל ממונקאטש, לא התמהמה ומיד יצא לדרך, מבלי להודיע לאף אחד ממקורביו כי הוא הולך לדרכו, הוא חש אל הגבול על מנת להציל את אותו נצר קודש, לא הביט על גודל הסכנה שבדבר, וחצה את הגבול למדינת פולין במסירות גוף ונפש. אולם אדהי"ו הכי לא שרד רבי שלום את הקור העז והרעב הגדול, הוא נפח את נשמתו הטהורה, והשיבה ליצורו בקדושה את בטתה, כשהגיע רבי דוד לייב למקום,

לבית הראב"ד הנ"ל, ושאלתי השאלות בפקודתו של מרן זצ"ל, והשיב על כל השאלות כדין.

"כשחזרתי לבית מרן זצ"ל הי' עדיין כל הדלתות נעולות, ומרן זצ"ל ישב על כסאו וחיכה לתשובתי, הי' דוחק גדול על יד הדלת, עד שלא היה באפשרותי ליכנס והוכרתי לקרוא בקול גדול להמשב"ק מוה"ר יעקב וויינבערגער ז"ל, ותיכף הכיר את קולי ופתח הדלת, נכנסתי בדוחק ומסרתי למרן זצ"ל תשובות הראב"ד ז"ל, (א) שנוהגים אבלות על שמועה רחוקה. (ב) שיעור האבילות הוא חצי שעה. (ג) מחוייבים לקרוע.

"תיכף קיבל מרן על עצמו האבילות, וחפשו בהחזר כסא נמוך שישב מרן זצ"ל עליו, אבל לא מצאו, רצו לצאת לחפש אצל השכנים, אבל מרן לא הירשה לאף אחד לצאת, רק הסתפק במה שמצאו שם דלסקמא (דעצל) וישב עליו, טרם ישבו אמר: אע"פ שהראב"ד פסק שמספיק לישב באבילות רק חצי שעה מטעם שמועה רחוקה, אבל ברצוני להוסיף עוד 10 רגעים, וצוה לקרוע את בגדו."

"בהחזר לא היה שם איש זר חוץ מהמשמשים ואני, והי' מניין בדיוק, הי' ברצוני לצאת החוצה שכבר מילאתי שליחותי, אבל כל זמן שלא קבלתי הוראה ממרן זצ"ל לצאת, חשבתי אולי בדעתו שגם אני אשאר כאן, במשך הארבעים רגעים שישב מרן זצ"ל באבילות, הי' דממה ניכרת על פני כולנו, ענין זה היה לפלא גדול בעיני כולם, מדוע חיכה מרן מיום שמיעתו עד עכשיו כמה שבועות, ובוודאי טעמו ונימוקו עמו."

"אחר שעבר הזמן של האבילות, עמד וישב על כסא קדשו על יד שלחנו, ישב קצת ועמד על רגליו, ואמר דברי הספד על אחיו ז"ל בלב נשבר מאד, אמר: "אחי הרב מאפטא היה איש צדיק וירא שמים, בעל מכניס אורח גדול, וחילק הרבה כסף לצדקה, ער האט געטיילט ממש פעסער גאלד". ועוד הוסיף שבחים כאלו שאי אפשר לזכרם כולם בפרטות, כי רבים הם."

"כל דברי הספד אלו אמר מרן זצ"ל בהתמרמרות גדול, עד שכל האנשים שעמדו סביבו פרצו בבכיה, מי שהיה מכיר את הרב מאפטא ז"ל ידע שהוא בעצמו חי בדקדוק גדול, וביתו היה פתוח לרווחה לאכילה ולינה ומיטב כספו."

"אחרי שגמר דברי הספד עליו, התחיל להספיד החסידים היושבים שמתו בעת המלחמה וידועה סיבת מיתתם, ולא אותם שנאבדו ע"י הובלתם בהטרנספורטים, ראשון התחיל להספיד החסיד המפורסם ר' ישעי' ראוער, ואמר: "אצלו הי' תורה וגדולה במקום אחד, הי' חסיד וירא שמים", כהנה וכהנה דברי שבח והספד."

"אחר כך התחיל מרן זצ"ל לאמור דברי הספד על ר' מיכל זיאלקיווער, ואמר: "הוא היה תלמיד חכם וירא שמים, והרביץ תורה ברבים, העמיד תלמידים הרבה", כהנה וכהנה דברי שבח והספד."

"אחר כך התחיל בדברי הספד על ר' יעקב בעריש מעיר ראווא, אמר: "היה חסיד וירא שמים גדול, והיה ענוותן גדול", ואמר בזה הלשון: "ער איז געווען ביי זיך ממש א שטיק בלאטע", כהנה וכהנה אשר אי אפשר לפורטם, כי רבים הם."

"אחר גמרו כל דברי הספד חזר לסדר היום לאיתנו הראשון, והתחיל להכניס האנשים הנאספים למסירת פתקאות והזכרות, ולכל מיני בקשות וישועות, זיע"א."

כבר מצאו לאחר שגווע ונסתלק מן העולם ביסורים קשים.

אותם אנשים הוסיפו לספר, שמאחר והם תושבי העיירה 'סטריא' הסמוכה למקום פטירתו של רבי שלום, על כן מצאו הם את גופו הקדוש, אשר היה מושלך כדומן על פני השדה, מיד ניגשו למלאכת הקודש יחד עם החסיד ר' דוד לייב ז"ל, והביאו אותו לקבר ישראל כדת וכדין, באותו מקום ובאותו זמן, הי' יקום דמו.

משסיימו לספר את סיפורם בירר אצלם כ"ק מרן זי"ע את כתובתם המדוייקת, והם יצאו מהבית, כ"ק מרן זי"ע לא דיבר אודות כך מאומה, ושתיקה גדולה ורועמת אפפה את כל הנוכחים, חיל אחז את כל יושבי הבית, ולבם נמוג על אודות השמועה רעה שהגיעם בפתע פתאום.

כך עברו מספר שבועות, והנה באחד הימים הסמוכים לימי החנוכה, קרא כ"ק מרן זי"ע להרה"ח ר' חיים שלמה פריעדמאן ז"ל, וביקשו לסור אל הכתובת אותה השאירו הללו שבאו מספר שבועות קודם לכן, וסיפרו אודות פטירתו של אחיו הרה"ק מאפטא זצ"ל, וזאת על מנת לגבות מהם עדות.

כשחזר ר' חיים שלמה לאחר מילוי שליחותו, קיבל עליו כ"ק מרן זי"ע דיני אבלות למשך זמן מסויים, ואמר עליו דברי הספד, כשבהזדמנות זו הספיד גם את שאר החסידים היושבים, שנספו על קדושת השם.

השתלשלות הדברים בזה מעוררת התפעלות ומלאה רגשי קודש, אשר על כן לא נוכל שלא להעתיקה ככתבה וכלשונה, כפי ששרטטם ר' חיים שלמה בעצמו, וזה לשונו:

"אחר שעברו כמה שבועות, היה זה לאחר תפלת מעריב, שלח מרן לקרוא אותי, וצווני לילך על הכתובת של ב' האנשים, ולגבות מהם עדות מיוחדת אודות פטירת קבורת אחיו הרב מאפטא זצ"ל, אם הכירו אותו היטב, ואם הם בעצמם קברו אותו, הלכתי תיכף ומצאתי אותם בביתם, ועשיתי כאשר נצטייתי מפה קדשו. כשבאתי בחזרה מצאתי למרן זצ"ל שיושב ומחכה על תשובתי, ומאו ששלח מרן אותי אליהם לא הרשה לשום בר נש לבא לקודש פנימה והפסיק בלקיחת פתקאות."

"ביקשוי גדול יכולתי ליכנס לקודש פנימה, מחמת הרבה אנשים שעמדו וסבבו על יד הדלת, מהם ללקיחת שלו, ומהם להזכרת ומסירת פתקאות, נכנסתי לקודש פנימה ומסרתי תשובתם ועדותם, צווני שוב מרן לילך להראב"ד מוה"ר יונתן שטייף ז"ל, שהי' משמש בתור אבדק"ק פעסט הבירה, ולשאלו ג' השאלות דלהלן: (א) אם צריכים לנהוג אבלות על שמועה רחוקה. (ב) כמה זמן צריכים לישב באבילות. (ג) אם מחוייבים לקרוע על שמועה רחוקה, מרן ז"ל חזר עוד הפעם על השאלות כדרכו בקודש, הלכתי תיכף

הרב אליהו שמוטץ שליט"א • בית שמש

קא. ובי הם הקריבו, אני הקרבתי.

מה עם 'יבוא זבאי ויכפר על החייב'?

יש לפרש, כי רמב"ן פירש 'וכפר בעדך' יבוא זכאי ויכפר על החייב, והכי איתא גם כן בפרק קמא דשבועות, והנה אחר שהקריב החטאת מתו בניו, שמע מינה שעדיין לא נתכפר חטאו בחטאתו שהקריב, שהרי מתו בניו אחר כך, ואם כן ממילא החטאת שהקריב בעד ישראל לא כיפר, שהרי לא בא זכאי לכפר על החייב.

ובשלמא אי היה המקריבים אחד מבניו, יש לומר הם היו כבר זכאים, אבל יען כי הוא המקריב, ואחר ההקרבה מתו בניו בחטאו, שמע מינה שהיה חייב בשעת הקרבת קרבן העם, אם כן ראוי היה לשרוף, והיינו דקאמר 'הן הקריבו' וכי הם הקריבו 'אני הוא שהקרבתי', ואחר כך 'ותקראנה אותי כאלה', אם כן לא הייתי זכאי לכפר על החייב, אם כן אם אכלתי אותו החטאת היום 'הייטב בעיני ה'.

חתם סופר (פר' שמיני)

קא. באן בקדשי שעה, באן בקדשי דורות.

רצון משה רבינו היה ששעיר

ראש חודש יהא בקודשי שעה

ראוי להבין על משה רבינו עליו השלום אשר על ידו ניתן התורה וכללותיה ופרטותיה, שלא ידע להבין בחילוק קודשי שעה לקודשי דורות.

אך בשום לב להבין מאמר חז"ל (שבועות ט) הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח, וכבר צווחי ביה קמאי, ונאמה, כי באמת אילו היו ישראל ראויין לאור הגדול, היה הקדוש ברוך הוא מגדיל מאור החמה יותר, ולא היה מההכרח למעט מאור הלבנה, אך מפני שלא היו ראויים, הוצרך למעט אור הלבנה. וזהו ענין הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח ולא הגדלתי אור החמה, ואף כי הלבנה היתה צודקת בטענתה, עם כל זה לא היה מהצורך שתטעון היא בעצמה, והיה לאחר לומר כן, ועל כרחך שרצונה היה להגדיל אותה, וה' יתברך הראה לנו מדתו, להשפיל מי שרצונו להתגדל על חבירו, על כן הקטינה.

והנה לעתיד לבוא יתוקן פגימת הלבנה כמו שהיתה קודם מיעוטה, וכמו כן משה רבינו עליו השלום בראש חודש הראשון להקמת המשכן רצה לתקנה, ואם כן לא יצטרכו עוד להביא קרבן שעיר ראש חודש, כי יתוקן פגימת הלבנה, ויגדל מאור החמה על ידי זכות משה ודורו, כידוע במדרש ('ויק' יג ב) על פסוק 'ראה וימודד ארץ', שהם היו ראויים לקבלת התורה יותר מכל הדורות, ואם כן הוי בכלל 'קודשי שעה' ואונן מותר בהם, על כן לפי מחשבתו שפיר קצף על אהרן, והוא לא ידע זה.

רמתיים צופים (בשם הרה"ק מלובלין ז"ע)

קא. וישמע משה וייטב בעיניו.

'וישמע משה' הפלפול הזה

'וייטב בעיניו'

על פי מה שכתב רמב"ן, דכל דברי אהרן 'הן היום הקריבו' לא היה אלא פלפול ומשא ומתן של הלכה, שהרי מפני הטומאה נשרף, ועיין שם

כבוד גדול אילו אמר 'לא שמעתי', דגרסינן לקמן בסמוך אמר רבי יהושע בן לוי 'עליהם ככל הדברים' וכו' אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני.

אם כן ודאי תשובה גדולה היתה אילו אמר משה 'לא שמעתי', ממילא ידעו כולם שיש פירכא לקל וחומה, שאם היה דבר טוב היה נאמר לו בסיני, לפיכך זה היה ענוה גדולה למשה שאמר 'שמעתי ושכחתי'. מה שאין כן בשאר כל אדם, ענוה הגדולה שבכולן לומר 'לא שמעתי'.

שיירי קרבן (הגיגה פ"א)

אני חידשתי דין זה וטעיתי בו

פירש רש"י לא בוש לומר לא שמעתי. ובש"ס סוף זבחים מסיים אלא שמעתי ושכחתי. יש לומר, דכיון דמשה רבינו עליו השלום לא שמע דבר מפי הקדוש ברוך הוא, אלא הוא הבין כן ממכללא, והוא ככל תורה שבעל פה שתלמיד ותיק מחדש. אמנם אהרן העמיק יותר, ואמר אין להוכיח מידי דלמא משום קדשי שעה ציוה הקדוש ברוך הוא אכילת חטאת ולא קדשי דורות.

ומשה הודה שלא ירד לעומק חידושי עצמו, ואילו שמע ושכח לא היה בוש כל כך, רק עכשיו טעה בחידושי עצמו זה היה קצת בוש, כי יאמרו אין לסמוך עליו מעתה, ואפילו הכי הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי, לא אמר כן, אלא לא שמעתי, ואני חדשתי דין זה וטעיתי בו. והיינו דכתיב 'וייטב בעיניו' כי אמרו חז"ל (נדרים לח) פלפול התורה ניתן רק למשה רבינו עליו השלום, והוא ניהג בו טובת עין ומסרו לישראל, והיינו 'וייטב בעיניו' דייקא.

חתם סופר (שם)

מבוחו של אהרן שמע משה עכשיו הדיבור מהקב"ה

איך היה יכול לומר 'לא שמעתי', הלא משה רבינו שמע כל התורה על הר סיני, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. אלא שזה לא היה הלכה פסוקה, ואהרן עורר זאת ההלכה, ולכן לא היה אהרן נחשב מורה הלכה בפני רבו, הוא הקל בשב ואל תעשה, אהרן כיון אל האמת, הרי עליו כתוב 'תורת אמת היתה בפיך'.

'וישמע משה' היינו שמכח התעוררות אהרן שמע משה עכשיו הדיבורים של הקב"ה, הוא שמע עתה אותה ההלכה כמו ששמע אז, כאילו שמע מפי הגבורה אותו הקול.

אמרי אמת

קא. ודילמא אגב מרריכו פשעתו בה ואיטמא.

משה חשש ש'ידום אהרן' לא היה מחמת קבלת דין שמים באהבה

נראה, משה רבינו עליו השלום היה מצטער, כי סבור אגב מרירותיה באבלם אירע מכשול, וכמו שאמרו חז"ל דלמא אגב מרירותיה נגע ביה טומאה. ואם היה כן, אם כן האי 'ידום אהרן' לא היה מחמת סבלנות וקבלת דין שמים באהבה, אלא שהתמרמר בחמת רוחו, על כן היה משה רבינו עליו השלום מצטער על זה.

אך ששמע משה רבינו עליו השלום טענתו של אהרן 'אם שמעת בקדשי שעה לא שמעת בקדשי דורות', נמצא היה שכלו של אהרן יותר צלול וברור משל משה רבינו עליו השלום, שהרי משה רבינו עליו השלום טעה בסברא זו, על כן התברר שלא התמרמר כלל, וקיבל דין שמים באהבה ושמחה, על כן 'וייטב בעיניו'.

חתם סופר (שם)

ברמב"ן. וידוע שפלפול התורה משה מסרה לישראל, על דרך 'טוב עין הוא יבורך' כמבואר במסכת נדרים (נח), על כן 'וישמע משה' הפלפול הזה, 'וייטב בעיניו' דייקא, כי מטובת עינו של משה בא לו הפלפול הזה.

חתם סופר (שם)

וייטב בעיני משה לשמוע ולא לדבר

משה היה תמיד המדבר ולומד לכולם, ורק בפעם הזאת היה שומע, אהרן היה מדבר ומשה שומע הלכה מאהרן, כמו שנאמר 'וידבר אהרן אל משה', ויספר הכתוב 'וישמע משה' משה שמע פעם אחת, 'וייטב בעיניו' הטיב בעיניו שמיעה זאת, וראה שיותר טוב לשמוע מלדבר בעצמו.

פרדס יוסף

ליקח רמיזא דחכמתא משמיעת הדיבורים

וקשה, דהוי ליה למימר 'וייטב בלבו'. ונראה לומר, דהנה הצדיק השומע דיבורים של בני אדם, צריך ליקח לעצמו מהם רמיזא דחכמתא, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קיט טז) 'מכל מלמדי השכלתי', ובעשותו כן, אזי הוא מאיר מעיינותיו החכמה.

זהו פירוש 'וישמע משה', שהצדיק שרומז למשה שומע הדיבורים וכנ"ל, ועל ידי זה 'וייטב בעיניו', 'וייטב' לשון אור ובהירות כמו 'בהטיבו' (שמות ל ז), 'בעיניו' לשון מעיין, דהיינו שעל ידי זה הנ"ל הוא מאיר מעיינותיו החכמה וכנ"ל.

אור לשמים (פר' שמיני)

עיקר שורש עבודת אהרן שייטב עניניו לפני ה'

וכמו שמצינו גבי אהרן שהשיב למשה 'אם אכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', הרי שזהו עיקר שורש עבודתו הייתה, שייטב עניניו לפני ה', ולכך השיב במדה זו. דהוי ליה למימר 'הכתורה הייתי עושה', אלא שהשיב כפי מטרת לבבו הטוב, והדבר הזה הוטב בעיני משה 'וישמע משה וייטב בעיניו' תשובה היקרה הזאת של אהרן, אשר מזה נראה שכל עבודתו לנחת רוח הוא לפני ה'.

יסוד העבודה (ח"ב פ"ט)

ע"י הדעת יוכל לראות בעיניו האור כי טוב

יש לרמז במקרא קודש הל, כשמתבונן הדעת שבאדם בדביקותו יתברך, אז לא יעצרנו הגשם, ויוכל האדם לראות מרחוק ברוח הקודש ראייה שכליית, כי יקבל מהאור הטוב שיכולין להביט בו מסוף העולם. וזהו 'וישמע' מלשון הבנה, כנודע משה הוא הדעת, 'וייטב בעיניו' אזי הטוב הוא בעיניו, היינו האור כי טוב שיכול האדם להביט בו מסוף העולם ועד סופו, והבן מאוד.

אגרא דכלה (פר' שמיני)

קא. הודה ולא בוש משה לומר לא שמעתי, אלא אמר שמעתי ושכחתי.

מה עדיף 'לא שמעתי' או 'שמעתי ושכחתי'?

יש לומר, דבודאי בשאר כל אדם הבושת הגדול הוא לומר 'לא שמעתי', אלא במשה היה

בשפת צדיקים

עובדין קדישין מהילולא רצדיקיא
במשנת רבוה"ק מבעלזא

הגה"צ רבי שמחה בונם סופר זצ"ל
גאב"ד פרעשבורג, ובעל 'שבט סופר' / ט"ו כסלו תרס"ז

כל הדברים אשר צריך לפעול על ידי הסיפור. לכן פתח הכתוב 'למען תספר' בלשון יחיד, דקאי על משה רבינו ע"ה, שע"י שהוא יספר לבנו את אשר התעלל ה' במצרים, עי"ז וידעתם כי אני ה', קאי על כלל ישראל במשך כל הדורות, שע"ז ידעו כי אני ה'.

מיד כאשר גמר הגאון מפרעשבורג לשמוע דברים אלו, צוה מיד לבנו: "עקיבא! ברענג שוין דעם קאלעס, אונז פאהרין שוין צום בעלזער רב" (אדמו"ר בעלזא, חלק ב).

זה לקבל זה

ואכן נסע ה'שבט סופר' לבקר את מרן מהר"י ז"ע, אשר קיבל את פניו באהבה רבה, ורבים התקבצו והתאספו במקום כינוס צדיקים, לראות צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, במהלך הביקור הורה כ"ק מרן מהר"י ז"ע להוציא כל איש מעליו, והוא נשאר לבדו יחד עם ה'שבט סופר, והתוודעו יחד משך כשעתיים, לא נודע לשום אחד מה דיברו ביניהם, אמנם זאת כן גילה לאחר מכן ה'שבט סופר' כי דיברו מענינים גבוהים העומדים ברומו של עולם. בגמר הביקור ליווה אותו כ"ק מרן מהר"י ז"ע עד לפתח החצר בחיבה יתירה, ובשובו לביתו התבטא בהתפעלות על צורתו של ה'שבט סופר' ואמר: "אזעלכע ריינע אויגן זעהט מען נישט", לאחר מכן החזיר כ"ק מרן ז"ע ביקור גומלין, באכסנייתו של ה'שבט סופר'.

שלח את תלמידי

כמו כן שלח אז ה'שבט סופר' את תלמידי מפרעשבורג לויען, על מנת שיסתופפו בצל קדשו של מרן, אחד מאותם תלמידים היה גם הגה"צ רבי צבי קינסטליכער זצ"ל אבד"ק סעבען, לימים סיפר לתלמידו הגה"צ רבי אליעזר דוד פריעדמאן זצ"ל - רב ביהמ"ד בלונדון, על מקרה נורא של רוח הקודש אותה חוו במחיצת הקודש, כאשר יחד אתם הגיע גם אחד שהיה מתעטף באיצטלא דרבנן ובמעטה צדקות, חסידות ופרישות, עד שכולם החשיבו וכיבדו אותו עד מאד, אבל מרן מהר"י ז"ע לא הסכים להושיט לו את ידו לשלום, לאחר מכן נתברר שאותו איש לא היה תוכו כברו, ושכל מעשיו לא היה אלא מעשה קוף בעלמא שלא לשמה.

מדברי תורתו

וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (כח, כב). במדרש הדא הוא דכתיב אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, הכוונה דלעשות צדקה צריך לעשות בממון כשר שיגע בזיעת אפיים, ובא לידו בלי גול וחמס ואונאה, וכנאמר בצדקה תכונני אבל רחקי מעושק, והבן, ובמדרש, פרשת תרומה נאמרה אחר פרשת משפטים הה"ד באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט, והכוונה כנ"ל שמרו משפט תחלה, ואח"כ עשו צדקה, שלא תעשו מצוה הבא בעבירה. ואם כן שאר בני אדם צריכים להמתין בעשיית צדקה עד שיוכו לפרוטה של יושר, אבל יעקב שאמר ללבן וענתה בי צדקתי ביום מזה, היה יכול ליתן צדקה בכל עת, וזה שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ומפרש המדרש הה"ד אשרי שומרי משפט היינו לעשות הכל על קו היושר, אדם כזה עושה צדקה בכל עת, והבן.

(שבט סופר, פרשת ויצא)

נולד בכ"ה כסלו, יום א' דחנוכה שנת תר"ג לפ"ק, בפרעשבורג המעטירה, לאביו הגה"ק רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל, הרב דמתא, בנו בכורו וממלא מקומו של הגה"ק ה'חתם סופר' ז"ע, ובעל 'כתב סופר', ולאמו הרבנית מרת חוה לאה ע"ה, בת הרבני רבי יצחק ווייס זצ"ל מגארליץ, כבר בשחר טל ילדותו ניכר כי לגדולות נוצה, הוא שקד על דלתי התורה, והתעטר בגינוני אצילות ומידות טובות, לא ארכו הימים עד שאביו הכניסו תחת כנפיו בין כותלי ישיבתו הרמה, וקנה את משנת תלמודו במחיצת אביו הגדול, עוד בימי בחירתו כבר העמידו אביו לכהן כסגן בהנהלת הישיבה ובראשותו, בחודש סיון שנת תרכ"ה, נשא את הרבנית מרת רחל ע"ה, בת הגביר רבי פרץ גיימאן ז"ל מוויען, לאחר נישואיו המשיך להתגורר בפרעשבורג עוד שלושה שנים, סמוך ונראה לאביו, וידו לא זזה מתוך ידו, לאחר שלושה שנים ביקשו חותנו שיבוא להתגורר בוויען על ידו ולהיות סמוך על שולחנו, לאחר הסתלקות אביו ביום י"ט טבת שנת תרל"ב, נתמנה לכהן תחתיו ברבנות ולמלאות את מקומו, בעודו אך כבן עשרים ותשעה שנים, אבל למרות היותו צעיר לימים נהג את נשיאותו ברמה, וכל עדת בני ישראל נהגו בו כבוד גדול, יחד עם עול הנהגת הרבים, עמד בראשות הישיבה שסך תלמידיה עמד אז על למעלה מארבע מאות תלמידים, והוא היה מוסר שיעורים תמידים כסדרם, יחד עם זאת כיהן כנשיא ארץ ישראל של שומרי החומות, ועל כל אלה היה גודר גדר ועומד בפרץ כחומה בצורה, כנגד כל שינוי קל מדרך המסורה, כל גדולי ישראל העריצוהו והוקירוהו, ומכל רחבי המדינה היו מריצים אליו את הדברים הקשים, ועל פיו ישק כל דבר, בשנת תר"ס התחיל להיחלש וחלה ל"ע, עד שביום ראשון פרשת וישב, ט"ו כסלו שנת תרס"ז נסתלק לבית עולמו, והוא אך בן ס"ד שנים, ושם מנוחתו כבוד.

לתקוני שדרתיך

בראשית ימי כהונתו של ה'שבט סופר' נסע פעם אחת לשבות בעיירת המרפא 'מארינבאד', ואז שהה שם גם כ"ק מרן מהר"י ז"ע, וכן הרה"ק בעל 'אמרי נועם' מדזיקוב ז"ע, והנה ביום השבת התפללו יחדיו, והני תרי צדיקי פנו וביקשו מה'שבט סופר' שירד לפני התיבה לברכת החודש ותפילת מוסף, השיב להם ה'שבט סופר' כי הוא מתפלל בנוסח אשכנז, ולכן בקדושה של מוסף הוא אומר 'נעריצך' ולא 'כתר'. השיבו ה'אמרי נועם' שיעם כל זה ברצונו לשמוע 'נעריצך' מפיו, וניאות ה'שבט סופר' לבקשתם וירד לפני התיבה, וכ"ק מרן מהר"י ז"ע אמר 'נעריצך' כמנהג אשכנז, לאחר התפילה סח ה'אמרי נועם' עם מרן ואמר שהוא מודה להקב"ה על שזכו לשמוע 'נעריצך' מפי הרב מפרעשבורג, והפליאו להפליג בשבחו (מפי הרה"ח ר' אברהם יוסף שפירא ז"ל, ששמע ממקינו בעל הדעת סופר).

התקרבותו אל הקודש

בעת שנסע כ"ק מרן מהר"י ז"ע לוויען לצורכי רפואה, בחוליו האחרון ממנו לא קם, הגיע הגאון רבי רפאל בראך זצ"ל אבד"ק קאשו, לחלות את פני הקודש, באותם ימים עדיין היה רב בעיר מאגנדראף הסמוכה לוויען, והוא נסע לשבות בצל קדשו של מרו מהר"י ז"ע בוויען, בהיותו שם שמע שגם רבו הגאון בעל 'שבט סופר' זצ"ל הגיע לוויען לצרכי רפואה, ולכן ממחרת השבת נכנס ר' שאול לבקר את רבו ה'שבט סופר', ויהי כראותו את תלמידו ר' שאול שאלו מה פשר מעשיו בוויען, אזי סיפר

אליבא דהלכתא

בירור הלכה בעניני דיומא

הרב יהודה בראנסדאפער שליט"א • לונדון

שידוך לצעירה מקודם הגדולה

לא יעשה כן במקומינו

בפרשתנו: ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה. (כ"ט, כ"ה), ודבר זה להקדים בשידוכין או בנשואין קטן לפני גדול מבואר לאיסור בד' הפוסקים הש"ך והב"ח ביו"ד סי' רמ"ד (סעי' י"ח), ונעיין קצת בס"ד בד' הפוסקים שפלפלו בחכמה בענין זה.

דעת הראשונים

הנה כתב הרשב"ם בבבא בתרא (ק"ב) ח"ל: כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן דכתיב ותהינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים, ומסתבר דכך נולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה (בראשית כ"ט), וכשעמדו לפני משה דרך חכמתם כסדר שהן חכמות זו יותר מזו הקדימן הכתוב מחלה נועה חגלה ומלכה ותרצה. חזינן דנקט הרשב"ם כתוב זה, דלא יעשה כן במקומינו, שכן ה"י המנהג.

וביותר כתבו התוס' בקידושין (י"ב ד"ה והילכתא) בסו' דקדושין שלא נמסרו לביאה, מעשה בא לפני ר"ת בבנו של הר"ר אושעיא הלוי, שקידש בת עשיר אחד ואמר בתך מקודשת לי שתמא, ולא פירש פלונית בתך, ואמר ר"ת דמקודשת (דמסתמא על המשודכת קאמר, הוצא לקדשה), ולא מיבעיא אם שידך באחת מהם בשם ואח"כ קידשה סתם דארעתא דהכי קידשה, אלא אפילו לא שידך בשם, אלא שנתרצו בפה ואמר פלוניתא אתן לך, יש לנו לומר דארעתא דהכי קדיש דשארית ישראל לא יעשו עולה, ולא ידברו כזב, ועוד אפילו לא פירש נמי אפילו בפה, יש לנו לומר דקידש הגדולה, משום דלא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה,

והר"ר מנחם מיינו נחלק עליו, ואמר דהא הוי נמי כמי שקידש אחת משתי אחיות, דנתבאר שם דאסורה בשתייהן דעל כל אחת יש ספק שמא אחות אשתו היא זה, ואי כדברי ר"ת דהגדולה מקדשת משום דלא יעשה כן במקומנו, זה אינו לא לרבא ולא לאב"י דפליגי דקדושין שלא נמסרו לביאה, דהא אפילו לאב"י דאמר הווי קידושין, לא אמרינן אלא להצריכה גט, אם כן זה נמי צריך ליתן גט, ואף ר"ת חזר בו ולא עבד עובדא.

הרי דר"ת חשש לענין זה דלא יעשה כן להלכה למעשה, ולא ברור האם חזר מהא דלא יעשה כן, או חזר בו הצריכה גט, אבל לכתחילה יודה דיש ענין דלא יעשה כן וגו'.

וכן ביאר הש"ך יו"ד סי' רמ"ד (ס"ק י"ג) בשם הב"ח את דברי השו"ע (שו"ע) שאם אחים או אחיות יעשו להם נשואים, אף על גב שאחד גדול מחבירו בחכמה, לא יקדימו לעשות נשואים לקטן בשנים, מפני שהוא גדול בחכמה, אלא יקדימו לעשות נשואים לגדול בשנים.

למה נקטו כלבן ולא ביעקב

והמהרש"ם בס' תכלת מורכבי (בראשית ו) כתב, דיש להבין מדוע נקטו התוס' והשו"ע כדברי לבן, הרי יעקב רצה לישא את רחל הצעירה. וכתב ונראה לפי מה שכתב החיד"א בנחל קדומים פרשה

זו בשם רבינו אפרים, דרחל ולא תאומות היו, אלא דלא נולדה לפני רחל, ורש"י (בראשית כ"ה, כ"ו) כתב דהקודם בלידה דתאומים הוא האחרון ביצירה, ויעקב חשב את עצמו בכור מפני שהוא בכור ליצירה, לכן יעקב לשיטתו חשב את רחל לבכורה, אבל לבן חשב לאה לבכורה, לפי שנולדה מקודם, ולזה אמר לא יעשה כן כו', אם כן גם יעקב הסכים שלא להשיא הצעירה לפני הבכירה, אלא שהיה סובר דרחל היא הבכירה.

במקום שאין אב

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קל"ו), דן באופן דהאב אינו קיים האם יש בזה איסור ונצטט מלשוננו: ע"ד שאלתו באחד שהי"ל עם אשתו בנות ומתה האשה, ונשא אחרת והוליד ממנה בת ומת האב, ואשתו השנית נשאת לאחר והחזיק בתה אצלה, וכשגדלה בת כ"ב שנים עשה עמה שידוך עם ת"ח עשיר, ועתה הבת הגדולה ממנה מעכבת מטעם לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה,

והשואל צידד דכיון שהאב מת והוא אינו הנותן אין איסור על הבנות, וגם הוא שעת הדחק, כי הבכירה כבר בת כ"ז שנים ולא נודמן לה שידוך ומי יודע כמה תתעכב ואם יתבטל השידוך הזה של הצעירה מי יודע אם יודמן לה שידוך הגון, וגם הוא שעה"ד כי דחיק לה להיות בבית אביה חורגה וסובלת צרות ועגמ"ג,

וע"ז השיב הרב מברעזאן ז"ל: הנה מ"ש שהאב כבר מת והוא אינו הנותן בתו הצעירה לפני הבכירה יעוין ברשב"ם (ב"ב ק"כ ע"א ד"ה להלן) כשנשאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן וכו' ומסתבר דכך נולדו כדברים לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה עכ"ל, הרי דגם אחר מיתת אביהן שייך איסור זה ובהכ"ל למדין מקודם מתן תורה.

אך בני"ד שהיא בת כ"ב שנים והוא שעת הדחק והבכירה כבר בת כ"ז שנים בודאי ל"ש איסור זה ובפרט שכבר נשתדכה לת"ח עשיר ומי יודע אם יודמן לה שנית שידוך כזה, ואיסור זה אינו רק בכלל נימוס ודרך ארץ, והגם שבש"ע יו"ד סוסי' רמ"ד הובא ד"ז מ"מ אינו דין גמור, ובתשו' א' כתבתי דדבר זה ל"ש רק בשתי בנות משא"כ בבן ובת שהבן מצוה על פו"ר ולא הבת. עכ"ד.

אין לאח לבטל ממצות פו"ר

ובשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ב סי' א') דן בזה הענין בשני אחים, ולדעתו פשוט דאין לאח קטן להתבטל ממצותו בשביל כבודו של אחיו הגדול, ח"ל: והנה פשוט לע"ז דאף לכתחלה יכול אח צעיר לישא אשה אף שאחיו הגדול לא נודמן לו עדיין אשה לישאנה, כי הרי הוא מחוייב לישא אשה ואין שייך שלא יקיים חיובו בשביל שאחיו הגדול לא מקיים, ואף שמה שאינו מקיים הוא מצד האונס שלא נודמנה ההוגנת לו מ"מ לא שייך שלבן יתבטל גם הצעיר ממצותו איזה זמן בלתי ידוע.

וכ"ש שהאשה שנודמנה להצעיר אינו רוצה אבי האשה לחכות משום שרוצה שהחתונה תהיה קודם שנמלאו לו עשרים שנה ואם לא יתבטל הענין משום שאינו רוצה בחתן שיהיה יותר מבן כ' שנה והוא שידוך הגון שודאי אין עליו להפסיד ענין חשוב בשביל זה.

והוסיף עוד הגרמ"פ: ומה שראיתי איזה מחברים הביאו מהש"ך יו"ד סימן רמ"ד (ס"ק י"ג) לאסור הוא טעות גמור שהש"ך בשם הב"ח איירו בשעומדין שני האחים לעשות נישואין שכבר נשתדכו שניהם והנידון הוא רק לענין כבוד איזה נישואין יעשו תחלה שמחדשין שיעשו נישואי הגדול תחלה אף שהקטן גדול בחכמה, אבל באם הגדול אין לו עדיין אשה לישאנה אף שהגדול הוא גם ת"ח גדול ממנו אינו צריך לחכות עד שישגי הגדול אשה דאף איש פשוט אין לו לבטל מצותו בשביל ת"ח. וגם הא כבוד לא שייך אלא בקדימה כשיכולין תרוייהו לעשות ולא כשאחד מהן אין יכול לעשות עתה וכהא דאיתא בב"ב (קכ) דא"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה, במסיבה הלך אחר זקנה, שפרשב"ם במסיבה של משה וה"ה לנישואין, שאין הכוונה לסעודת נישואין אלא למעשה הנישואין דשניהם עומדים להנשא, והולכין בתר הזקנה. ובנות צלפחד נודמנו לכולן למי להנשא בזמן אחד ולכן השיאו אותן לפי גדולתן דמסיבה הלך אחר זקנה.

תמיחה המנח"י ע"ד האגר"מ

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' קכ"ה) הביא ד' הגרמ"פ ומפלפל בדבריו, וא"ד: וע"ז השאלה בענין שידוכים אם יכול אח הצעיר לעשות שידוך לפני אחיו הגדול, כיון שהוא כבר עשרים שנה, ולאחיו הגדול לא נודמן עוד שידוך הגון, ולהצעיר ממנו נודמן, והביא מתשו' אגרות משה (א"ע ח"ב סי' א') שכתב דפשוט שיכול להצעיר לישא אשה קודם, משום חיוב פריה ורבייה עיי"ש.

הנה כי כן מוכח מתשו' מהרש"ם (ח"ג סי' קל"ו) שסיים שם דדבר זה דלא יעשה כן במקומינו ל"ש רק בשתי בנות, משא"כ בבן ובת שהבן מצוה על פו"ר ולא הבת עיי"ש, ונראה דהה"ד בב' אחים, אף דהגדול מצוה ג"כ, מ"מ אין לדחות חיובא דפ"ר משום אחיו, היכא דלהגדול לא אסתייעא מילתא עוד לזווג הגון, ומטעם דאיסור זה דלא יעשה כן ל"ה רק בכלל נימוס ודרך ארץ, ונדחה לפני מצות עשה של פו"ר כמ"ש במהרש"ם שם.

והנה בתשו' מהרש"ם שם כתב ח"ל והגם שבש"ע (יו"ד סוסי' רמ"ד) הובא ד"ז מ"מ אינו דין גמור וכו' עכ"ל, והוא הדין המבואר שם דמסיבה של משה או של נישואין הולכים אחר זקנה להושיבו בראש, וכתב שם הב"ח הכוונה דאם אחין או אחיות יעשו להם נישואין וכו' יקדימו לעשות נישואין לגדול בשנים וכו', והרי דאף באחים שייך משום לא יעשה כן, וצריכין אנהו לבוא להא דלא יעשה הוי דרך נמוס, ונדחה היכא דלא אפשר משום פו"ר וכיב"ז כמ"ש במהרש"ם שם,

ובתשו' אגרות משה שם כתב על ראי' הנ"ל דהוא טעות גמור שהש"ך בשם הב"ח איירי כשעומדין שני האחין לעשות נישואין שכבר נשתדכו שניהם דמקדימין הגדול, וכה"ג הוי בבנות צלפחד ובהכ"ל מיירי הרשב"ם עיי"ש, ותימא לומר ע"ז דהיא טעות גדול, דהרי בפירוש כתב הרשב"ם שם, דכל ההוכחה דמנאן בנשואין דרך גדולתן דמסתבר דכך נולדו דכתיב לא יעשה כן במקומינו וגו' כנ"ל, א"כ אם נאמר כחילוקו הרי אפשר דל"ה כדרך גדולתן אלא שלא נודמן להם בפ"א, ועוד הרי כל ההוכחה לזה, הפסוק דלא יעשה כן וכו', ושם מוכח דאף בדלא נודמן בפ"א אמרינן כן, דהרי אצל יעקב אע"ה בנשואי רחל, עדיין לא נשתדכה לאה, ומדמשיי אחים לאחיות בזה, ש"מ דאף באחים אמרינן כן, וי"ל דמה"ט מסיק המהרש"ם שם רק בבת ובן אין מחוייב הבן להמתין על הבת שאינה מצוה על פו"ר, אבל נראה דהיכא דלא אפשר שאני, ומשום דהאי דינא ביו"ד שם ל"ה דין גמור וכמ"ש המהרש"ם, ורק היכא דאפשר להקדים מקדימין, ע"כ.

